

fieke onderdelen van de liturgie hebben op de cameraregistratie, te weten: het gebed, het lied en de preek. Hier wordt ook in het algemeen beschreven hoe deze onderdelen in beeld worden gebracht (voor zover bekend). De overige delen van de liturgie hebben vanzelfsprekend ook hun invloed op de cameraregistratie, maar die invloed is minder specifiek. In paragraaf 4.4 is er aandacht voor het uitzenden van sacramentsdiensten waarin de gemeente doop en avondmaal viert. Ook hier is sprake van de invloed van de liturgie op de camera: de camera wordt zonder schroom binnengehaald of resoluut op afstand gehouden.

4.1 De cameraregistratie van het gebed

Bij het gebed mag niet alles zomaar in beeld worden gebracht: het tonen van biddende mensen wordt als ‘onkies’ beschouwd.⁷³ Het is een te intiem gebeuren om met de camera bovenop te zitten. Maar beeld moet er zijn en dus verzint E. de Vries alle mogelijke oplossingen. In de eerste kerkdienst laat hij de camera inrijden op de rug van een vrouw die een donkere jas aanheeft, zodat het beeld helemaal zwart wordt.⁷⁴ E. de Vries: ‘... dat je dus als het ware in die mens probeert te kijken. Dat is wel een beeld, maar het is een onzichtbaar beeld, het is de duisternis.’⁷⁵ Ook bij C.M. de Vries roept dit shot herinneringen op: ‘Ik vind het een goede oplossing: van we zouden wel willen, (...) de televisie zou wel willen, maar ja die mensen buigen nou het hoofd en vouwen hun handen en waar de camera zich ook bevindt, we kunnen niet anders dan die donkergrijze rug van die biddende persoon zien.’⁷⁶

Naar aanleiding van de eerste kerkdienst verschijnt er een behoorlijk aantal besprekingen in verschillende kranten. De weergave van het gebed door middel van het zwart van een jas wordt zowel positief als negatief ontvangen. Het *Nieuw Utrechts Dagblad* spreekt van een ‘kiese weergave’ en het *Algemeen Handelsblad* hoopt dat met dit beeld alle aandacht naar het gebed is gegaan en niet naar de spreker.⁷⁷ *De Hervormde Kerk* vindt het zwarte beeld ‘merkwaardig’ en vertelt dat niemand zich gedrongen voelde om mee te bidden. ‘Kijkers bleven kennelijk kijkers en hadden dus een andere houding dan de gemeente.’⁷⁸

Het blijft niet bij één dienst en E. de Vries staat voor de opgave om ook bij de volgende uitzendingen het gebed op ‘kiese’ wijze weer te geven. Van belang daarbij is ten eerste dat het beeld neutraal is en niet afleidend, zodat de mensen thuis door het beeld uitgenodigd worden mee te bidden.⁷⁹ Soms komen daarom de gevouwen handen van de predikant in beeld of zelfs die van een gemeentelid. In het laatste geval vraagt E. de Vries wel om toestemming en drukt de betrokkene op het hart om vooral niet te knippen...⁸⁰ Een andere neutrale oplossing voor de weergave van het gebed is een beeld van

⁷³ Interview met C.M. de Vries in het *Algemeen Handelsblad*, 15 december 1956, HDC/IKON 2235. Hahn, *Liturgie*, 78, 79.

⁷⁴ *De Hervormde Kerk*, 4 december 1954, HDC/IKON 651. *Trouw*, 29 november 1954, HDC/IKON 651. *Algemeen Handelsblad*, 29 november 1954, HDC/IKON 651. *Nieuw Utrechts Dagblad*, 29 november 1954, HDC/IKON 651.

⁷⁵ TE 1B.

⁷⁶ TC 2A.

⁷⁷ *Nieuw Utrechts Dagblad*, 29 november 1954, HDC/IKON 651. *Algemeen Handelsblad*, 29 november 1954, HDC/IKON 651.

⁷⁸ *De Hervormde Kerk*, 4 december 1954, HDC/IKON 651.

⁷⁹ TE 1B.

⁸⁰ TE 1B. *Leeuwarder Courant*, 27 september 1958, HDC/IKON 2235.